

MEHMET VEHIP (KAÇI) PAŞA

Sermet ATACANLI

Vehip Paşa (Kaçı) 1877 tarihinde Mehmet Emin Efendi ve Fatma Hanım'ın oğlu olarak Yanya'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet Vehip'tir. Ağabeyi Esat Paşa (Bülkat) anılarında ailenin 1456 yılında Selanik'e göç etmiş olan Taşkentli Mehmet Kaçı'nın soyundan geldiğini, Mehmet Kaçı'nın Sultan II. Murat zamanında Yanya'yı teslim alan kimse olduğunu söylemektedir. Yanya İlçesi Emlak Müdürü Vehip Efendi'nin torunu ve Yanya Belediye Başkanı Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. Yapı Kredi Bankası'nın kurucusu Kâzım Taşkent'in de amcası olmaktadır.

1897'de Harp Okulu'ndan birincilikle mezun olmuştur. Mezuniyet sonrası ilk olarak Yemen'de görevlendirilmiş daha sonra Diyarbakır ve Erzurum'a tayin edilmiştir. İkinci Meşrutiyet'i hazırlayan olayların içinde bulunmuş, Manastır Harp Okulu'nda ders nazırıyken İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmıştır. Ali Fuat Cebesoy, Vehip Bey'in Manastır İttihat ve Terakki Merkezi'nin en ileri gelenlerinden birisi olduğunu ifade etmektedir. 23 Temmuz 1908 günü Manastır'da bir top arabasının üzerine çıkarak Meşrutiyet'i ilan eden nutku okumuştur.

Binbaşı Vehip Bey, İkinci Meşrutiyet'ten sonra önce 4'üncü Ordu subaylarını İttihat ve Terakki'ye kazandırmak ve Ermeni Taşnakısyun Cemiyeti yöneticileri ile görüşmeler yapması için Erzurum'a gönderilmiştir. Ardından İttihatçılara yakınlığı nedeniyle İstanbul'a çağırılarak Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa tarafından, binbaşı rütbesinde olmasına rağmen 1909 Ağustos ayında tuğgenerallik (mirliva) yetkileriyle Harp Okulu'nun Komutanlığına atanmıştır. Harp Okulu'nda gerek disiplin gerek eğitim alanlarında başarılı bir dönem geçirdiği kaynaklarda belirtilmektedir. Yerini aldığı komutan, Mirliva İsmail Fazıl Paşa idi.

Vehip Bey Harp Okulu'nda üç yıl kaldıktan sonra "kaymakamlığa" (yarbay) terfi ettirilerek ağabeyi Esat Paşa ile birlikte Yanya Müstahkem Mevkii

Komutanlığı emrine atanmış ve 30 Ağustos 1912 tarihinde bu görevi devralmıştır. Bu sırada İttihatçılar iktidardan uzaklaştırılmış, yeni hükümet Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından kurulmuştur. Vehip Bey, İttihatçı kimliğinden ötürü görevden ve İstanbul'dan uzaklaştırılmış olabileceği gibi bunu olağan bir terfi olarak görmek de mümkündür. Aynı tarihlerde ağabeyi Esat Paşa da Yanya Kolordu Komutanlığı görevine getirilmiştir.

Vehip Bey, yakın dönem Türk tarihi açısından çok büyük acıların yaşandığı Birinci Balkan Harbi'nde Yanya'nın 5 ay kadar süren zorlu bir direnişten sonra kaybedilmesi üzerine ağabeyi Esat Paşa gibi Yunanlılara esir düşmüş ve Atina'da 9 ay kadar esir olarak yaşamıştır.

Atina'dan döndükten sonra 20 Aralık 1913 tarihinde 5'inci Kolordu Kurmay Başkanlığına atanan Vehip Bey'in bu görevi çok kısa sürmüş, albaylığa terfi ettirilerek bölgeyi de iyi bilmesinin etkisiyle Hicaz'a Komutan ve Vali olarak gönderilmiştir. Zira kendisi daha önce de Yemen'deki İmam Yahya isyanında görev almıştı. Miralay Vehip Bey Hicaz'da bir başka isyankâr Mekke Emiri Şerif Hüseyin ile uzun süre uğraşmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine Vehip Bey, Hicaz'dan ayrılarak Cemal Paşa'nın başında olduğu Kanal Seferi'nde görev almıştır. Buradan 9'uncu Kolordu Komutanlığına tayin olmuştur. Daha sonra önce Trakya'daki İkinci Ordu Komutanlığına, oradan da bu görevi uhdesinde kalmak üzere Çanakkale Cephesi'ne nakledilmiştir. Bu sırada rütbesi de yükselmiş, artık "Vehip Paşa" olarak anılmaya başlamıştır. İkinci Ordu Komutanlığı sırasında kurmay başkanlarından biri de Binbaşı İsmet Bey (İnönü) idi.

Vehip Paşa, Çanakkale'de Güney Grubu Komutanlığı görevini üstlenmiştir. Güney Grubu'nun bulunduğu Seddülbahir bölgesi, Çanakkale Savaşı'nın en zor ve kanlı muharebelerinin yaşandığı bölgeleri arasında yer almıştır. Bu cephede Grup Komutanı başlangıçta Alman Weber Paşa olmasına karşın kendisi iki taraf için de büyük kayıplarla sonuçlanan Zığındere vuruşmalarından sonra bir-

liklerini geri hatta çekmek istediği için 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders'in hışmına uğrayarak görevden alınmıştır.

Başkumandanlık, bu atama ile ilgili olarak 5'inci Ordu'ya gönderdiği yazıda Vehip Paşa'nın Grup Komutanı olarak bir ordu komutanının yetki ve ödeneklerine sahip olacağı bildirilmiştir. Başkumandanlık yazısında Vehip Paşa'nın Liman von Sanders'in emri altında olacağı kaydedilmişse de Vehip Paşa bunu kabul etmemiş ve doğrudan Başkumandanlık Vekâletine bağlı olarak çalışmak kaydıyla bu görevi üstlendiğini söylemiştir. Ancak dönemin yazışmaları, Vehip Paşa'nın Sanders ile de irtibatını koruduğunu ve işbirliği yaptığını göstermiştir.

Vehip Paşa, 9 Temmuz 1915 günü Salim Bey Çiftliği'ndeki Güney Grubu Karargâhına gelerek görevine fiilen başlamıştır. Bu sırada Güney Grubunda muharip olan ve olmayan insan sayısı 45.000 kişiye yaklaşıyordu. Silah sayısı da bu miktara yakındı.

Vehip Paşa'nın Güney Grubu Komutanı olarak göreve başladığı sırada Mustafa Kemal Bey, 19'uncu Tümen Komutanı olarak ve Albay rütbesiyle kuzeyde görev yapmaktaydı. Aralarında doğrudan bir emir-komuta ilişkisi bulunmamıştır. Kuzey Grubu Komutanı ise Vehip Paşa'nın ağabeyi Esat Paşa idi. Esat Paşa anılarında *"Cephelerimizden o kadar emindik ki, ikide bir karargâhlarımızdan ayrılır, münasip yerlerde birbirimizi ziyaret ederdik."* demektedir.

Vehip Paşa'nın Çanakkale'de göreve başlama tarihi, yukarıda da değinildiği üzere 9 Temmuz 1915, ayrılış tarihi ise 6 Ekim 1915'tir. Yani, yaklaşık 3 ay cephede kalmıştır. Vehip Paşa'nın göreve başladığı tarih, Seddülbahir Muharebeleri'nin en şiddetli olduğu dönemin sonlarına rastlamaktadır. Bu sırada Birinci ve İkinci Kirte Muharebeleri olarak bilinen vuruşmalar ile Zığındere ve Kerevizdere Muharebeleri geride kalmıştır.

Bölgede cereyan eden 12-13 Temmuz Muharebeleri, Seddülbahir cephesindeki büyük çaplı muharebelerin sonuncusudur. Bu muharebeler sonunda İngiliz ve Fransızlar küçük bazı toprak kazanımları

ve kısmî mevzi üstünlüğü sağlamışlarsa da Türk savunmasının temellerini sarsmaya muvaffak olamamıştır.

Öte yandan, önceki aylarda Seddülbahir'de yapılan taarruzların büyük zayıyata karşılık sonuçsuz kaldığını bilen Vehip Paşa, son Kerevizdere Muharebesi'nden sonra cephede taarruz yerine, savunmada kalmayı tercih etmiştir. Türk askeri tarihinde kendi anılarına atfen belirtildiğine göre taarruz için 5'inci Ordu Komutanı Liman von Sanders'ten aldığı emirleri uygulamayınca Ordu Komutanı ile arası açılmıştır. Bununla birlikte Liman von Sanders anılarında Vehip Paşa'dan olumlu ifadelerle bahsetmiştir.

Seddülbahir'de bundan sonra 6 Ağustos Anafartalar çıkarması öncesi ve sonrası, Arıburnu'nda olduğu gibi Türk birliklerini oyalamak ve çıkarmaya müdahalelerini engellemeye yönelik etkisiz İngiliz saldırıları yapılmış, bunun dışında kapsamlı bir harekât olmamıştır. Bunda İngiliz ve Fransızların stratejik hedefleri olan Alçıtepe'ye ulaşma ümitlerinin zayıflaması kadar Türk tarafının cepheyi güçlendirmek amacıyla aldığı önlemler rol oynamıştır.

Ancak kuzey cephesindeki muharebe bütün hızıyla devam etmekteydi. 6 Ağustos'ta İngilizler Anafartalar'a çıkarma yapmış, eş zamanlı olarak da Anzak birlikleri Arıburnu'nu yarlarından içerilere doğru ileri harekâta başlayarak Conkbayırı'na doğru ilerlemeyi hedeflemiştir. Güney cephesinde ise mevcut birliklerin kuzeye yardıma gönderilmesini önlemek amacıyla İngilizler tarafından küçük çapta oyalama ve şaşırtma taarruzları yapılmıştır.

Çeşitli kaynaklarda kuzey cephesindeki kritik durum üzerine Vehip Paşa'nın yardım amacıyla kuzeye kuvvet kaydırması yaptığı belirtilmekle birlikte bu konuda farklı görüşler de bulunmaktadır.

Vehip Paşa, yukarıda da değinildiği gibi 6 Ekim 1915 günü Güney Grubu Komutanlığından ayrılarak Uzunköprü üzerinden, esasen uhdesinde bulundurduğu 2'nci Ordu Komutanlığı görevine dönmüştür. Bu sıralarda Çanakkale'de muharebelerin duraksama içinde olması, Bulgaristan'ın Al-

manya ve Osmanlı Devleti yanında savaşa girmesi öte yandan Sırbistan'ın yenilmesi gibi gelişmeler, Harbiye Nezaretinin Trakya'da yeni bir kuvvet düzeni yapmasını zorunlu kılmıştır. Bölgeden ayrılan Vehip Paşa'nın yerine komutanlığa Cevat Paşa (Çobanlı) atanmıştır.

Vehip Paşa bu defa Erzurum'un Rusların eline geçmesi üzerine 23 Şubat 1916'da görevden affını isteyen Mahmut Kâmil Paşa'nın yerine doğudaki 3'üncü Ordu Komutanlığına getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa da bu sıralarda, 27 Mart 1916 tarihinde 16'ncı Kolordu Komutanı olarak cepheye katılacaktır. Ancak Vehip Paşa, 8 Mart 1917'de teşkil edilen Kafkas Orduları Grubunda Komutan Ahmet İzzet Paşa'nın emrinde çalışmak istemeyince hastalığını bahane ederek 18 Mart 1917'de görevinden ayrılmış ve yerine Fevzi Paşa (Çakmak) vekâlet etmiştir.

18 Temmuz'da cepheye geri dönen Vehip Paşa, 9 Haziran 1918'de teşkil olunan Şark Orduları Grubu Komutanı olmuştur. Bu arada Vehip Paşa ile bölgedeki Alman güçleri arasında çeşitli anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine muhtemelen Almanların etkisiyle Enver Paşa tarafından İstanbul'a çağırılmış ve 6 Temmuz 1918 tarihi itibarıyla "karargâh emrine" atanmıştır. Yerine getirilen komutan Halil Paşa'dır (Kut). Böylece Vehip Paşa'nın askerî kariyeri sona ermiştir.

Mondros Mütarekesi sonrası İttihatçıların gözden düşmesi, Vehip Paşa üzerinde de etkisini göstermiştir. İttihatçıların bir kısmı ülkeyi terk etmeye başlamış, kalanlar da çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Vehip Paşa da Kafkas Cephesi'nde görev yaptığı dönem ile ilgili olarak özellikle İttihatçı karşıtı basında çok ciddi ve ağır yolsuzluk suçlamalarına muhatap olmuştur. İstanbul'da İttihatçı karşıtlığı adeta İttihatçı düşmanlığına dönüşmüş ve bir tutuklama furyası başlamıştır. Kurulan bir askerî mahkeme; aralarında geçmiş dönemin devlet adamları, asker, bürokrat, yazar, gazetecilerinin bulunduğu pek çok tanınmış simasını çeşitli suç ithamlarıyla yargılamıştır. Bu sıralarda Vehip Paşa da 1919 Mart ayında tutuklanarak Beyazıt'taki Harbiye Nezareti içinde hapisane olarak kullanılan Bekirağa Bölüğü'ne konulmuştur. Kendisi, Batum'da bir petrol

yolsuzluğuna adının karıştığı iddiası ile suçlanmaktaydı.

Vehip Paşa bir süre sonra serbest kalmıştır. Kendisinin Bekirağa Bölüğü'nden kaçtığını yazanlar olduğu gibi tahliye edilerek çıktığını söyleyenler de vardır. Paşa böylece koğuştaki diğer tutuklular gibi İngilizlerce Malta'ya sürülmekten de kurtulmuştur. Ancak Vehip Paşa'nın hakkında açılan davalar ve yeniden tutuklanmak endişesi devam etmiştir. Bu nedenle 1920 yılında gizlice yurt dışına çıkarak İtalya'ya gitmiş, arkasından da askerî mahkeme kararıyla askerlikten çıkarılmıştır.

Vehip Paşa Avrupa'da bulunduğu dönem sırasında önce kendisi gibi kaçak duruma düşmüş eski İttihatçılarla yakın temas içinde bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın bu kesimle arasına mesafe koymaya başlamasıyla da Mustafa Kemal ve Ankara Hareketi'ne karşı bir tutum içine girmiştir. Daha sonra da özellikle Kurtuluş Savaşı sonrası ülke dışına çıkarılmış "Yüzellilikler" içinde yer alan bazı kişilerle Avrupa'nın çeşitli kentlerinde görüşme ve toplantılar yapması Ankara'da tepkiyle karşılanmıştır. Bu döneme ait Vehip Paşa aleyhinde çok sayıda istihbarat raporu arşivlerde bulunmaktadır. Bunların sonucu Atatürk tarafından Nutuk'ta çok ağır ifadelerle eleştirilmiş, bir süre sonra da bir kararname ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkarılmıştır.

Vehip Paşa'nın 1929 Kasım ayında Atina'dan Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı övücü ifadelerle dolu ve Türkiye'ye dönmesine izin verilmesini dileyen bir mektubu vardır. Bu mektuba bir cevap alamadığı anlaşılmaktadır. Kendisi Yunanistan'dan sonra Mısır'a gitmiş ve burada da Ankara Hükümeti'ne muhalefeti sürdürmüştür.

Vehip Paşa daha sonra 1935 yılında İtalya işgaline uğrayan Habeşistan'a giderek Habeş ordu-sunda danışmanlık ya da komutanlık görevi üstlenmiştir. Ancak bir yıl kadar sonra savaşın İtalyanların lehine gelişmesi üzerine İmparator Haile Selasiye ile birlikte komşu Cibuti'ye geçerek bir İngiliz gemisi ile bölgeden ayrılmış ve Mısır'a geri dönmüştür. Bir ara gittiği Arnavutluk'tan 1938 yılında Türkiye Büyükelçiliği aracılığı ile Türkiye'ye dönmek

üzere yeniden başvuruda bulunduysa da bir sonuç alamamıştır.

Vehip Paşa nihayet 19 Eylül 1939 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararı ile yeniden Türk vatandaşlığına alınmış ve kısa bir süre sonra da Türkiye'ye dönmüştür. Ancak dönüşünün ardından 13 Haziran 1940 günü İstanbul'da evinde vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'nda gömülmüştür.

Kaynakça

- Ahmet İzzet Paşa. *Feryadım*. İstanbul: Nehir Yayınları, 1992.
- Altay, Fahrettin. *10 Yıl Savaş ve Sonrası*. İstanbul: İnsel Yayınları, 1970.
- Atacanlı, Sermet. *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*. İstanbul: MB Yayınları, 2007.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam, Mustafa Kemal*. C.I, II, III., Ankara: Remzi Kitabevi, 1999.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Atatürk Hayatı ve Eseri*. Ankara: Güven Basımevi, 1963.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılabı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Belen, Fahri. *Çanakkale Savaşı*. İstanbul: Harp Akademisi Matbaası, 1935.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı*, C.V, 1, 2 ve 3. Kitapların Özetlenmiş Tarihi, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, 2002.
- Çulcu, Murat.** *İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi*. İstanbul: Denizler Kitabevi, 2004.
- Esat Paşa'nın Basılmamış Anıları*. Daktilo Halinde 6 Cilt, İstanbul Harp Akademileri Komutanlığı Kütüphanesi.
- Görgülü İsmet. *On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- İlgar, İhsan. *Çanakkale 1915*. İstanbul: Ak Yayınları, 1969.
- İlgar, İhsan. *Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları*. İstanbul: Baha Matbaası, 1975.
- İsmet İnönü.** Yay. Haz. Sabahattin Selek, I. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985.
- Kocatürk, Utkan. *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.
- Nizamoglu, Yüksel. *Vehip Paşa, Kahramanlıktan Sürgüne*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2013.
- Okday, İsmail Hakkı. *Yanya'dan Ankara'ya*. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1994.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*. C.I Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Müdürlüğü, 2005.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*. C.II Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Müdürlüğü, 2006.
- Perk, Kadri. *Çanakkale Savaşları Tarihi*. 116 Sayılı Askeri Mecmua, İstanbul: Askeri Matbaa, 1940.
- Şimşir, Bilal.** *Malta Sürgünleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985.
- Türk Ansiklopedisi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1974.
- Yanya Savunması ve Esat Paşa*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, 1984.

Atıf

Atacanlı, Sermet. “*Mehmet Vehip Paşa*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8-), 2023.

Sermet Atacanlı, “*Mehmet Vehip Paşa*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8-), 2023.